

ASV nodokļu reformas sekas atbalsosies Eiropā

Nodokļu politika nav tikai un vienīgi valsts maka papildīšana ar līdzekļiem, lai valsts spētu finansēt sabiedrībai nozīmīgu pakalpojumu sniegšanu, bet arī tautsaimniecības izaugsmes vai tieši pretēji – bremzēšanas un arī sociālās nevienlīdzības izlīdzināšanas instruments

Teksts **Māris Ķirsons**
Foto **publicitātes**

To intervijā *Dienas Biznesam* stāsta AS BDO Latvia partneris, nodokļu eksperts Jānis Zelmenis. Viņš norāda, ka pašlaik Latvija un arīdzan Eiropas Savienība var gūt vērtīgu pieredzi nodokļu reformu jomā no ASV, kur sešu mēnešu laikā, kopš prezidenta amatā atgriezies Donalds Tramps, ir veiktas nozīmīgas pārmaiņas, kuras sakar gan turīgākos sabiedrības slāņus, gan vidēju un pat zemu ienākumu saņēmējus, kā arī vairākas nozares.

Ko tad Latvijai vērtēt un vēl jo vairāk – mācīties no ASV nodokļu politikas izmaiņām?

Protams, ir liela starpība starp Eiropas Savienības dalībvalsti Latviju un ASV, un tas atspoguļojas ne tikai visdažādākajos nosacījumos un uzstādījumos, vēl jo vairāk, ja ļoti daudzus tautsaimniecību ietekmējošus regulējumus izstrādā Eiropas struktūras un mūsu zeme lielākoties ir tikai to ieviešēja. Diemžēl bieži vien Latvija, pildot pārcēnīga izpildītāja lomu, kad kādi nosacījumi vai prasības tiek ieviesti nevis ar 100% garantiju, bet pat ar 110% nodrošinājumu, lai sak', ka tik kas nenotiek, kamēr citas ES dalībvalstis regulu un direktīvu prasību ieviešanai nereti pieiet, salīdzinoši daudz vairāk domājot par to kaitīgās ietekmes mazināšanu uz tautsaimniecību un iedzīvotājiem. Varbūt pat ir grūti salīdzināt nodokļu sistēmas ASV un Latvijā un vēl jo vairāk – tās īpatnības, jo ASV štatiem ir tiesības noteikt savu nodokļa likmi, piemēram, uzņēmumu ienākuma nodokļa likme ASV būtībā sastāv no divām daļām – federālās likmes, kura ir 21%, un ikviena štata likmes, kura augstākā ir Minesotas štatā – 9,8% līmenī, taču lielākoties tā ir 4-6% robežās. Būtībā tā ir savdabīga uzņēmumu ienākuma nodokļa ienākumu sadale starp valsts kasi un pašvaldībām – kā tas būtu Latvijas gadījumā, kad pašlaik atkal uz galda ir priekšlikums par uzņēmumu ienākuma nodokļa maksājuma sadali starp valsti un pašvaldībām, kur notiek reālā saimnieciskā darbība. Interesanti, ka iepriekšējās prezidentūras laikā Donalds Tramps ASV veica nodokļu reformu (to neatcēla arī prezidents Džo Baidens), kuras rezultātā bija uzņēmumu ienākuma nodoklis ar četrām likmēm – 15%, 25%, 34% un 35%, bet tad visiem tikai noteikta 21% likme, tai, protams, pieskaitot vietējos – štatu nodokļus –, likme ir 26,5%. Ja savulaik Latvijā pat bija ideja par kādas pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu daļas novirzīšanu uz vietējās pašvaldības kasi, tad ASV gan nav tāda pievienotās vērtības nodokļa, kāds ir ES un Latvijā, bet būtībā ir apgrozījuma jeb pārdošanas nodoklis, kur sava daļa pienākas vietējam štatam, kurš pats var noteikt, cik liela šī nodokļa daļa būs – vidēji tas ir 5-6% robežās, bet ir arī štati, kuros tas ir vēl zemāks, taču arī tādi, kuros tas pat ir tuvu 10%. Būtībā šo pārdošanas nodokli pilnā apmērā samaksā gala patērētājs neatkarīgi no tā, vai ir fiziska vai juridiska persona (ir tiesības visu darījuma summu ar pārdošanas nodokli iekļaut izdevumos uzņēmuma ienākuma nodokļa aprēķinam). BDO ASV partnera Iljas Lipina pētījuma dati liecina, ka ASV atjauno 100% bonusa nolietojumu īpašumiem, kas iegūti un nodoti ekspluatācijā pēc 2025. gada 19. janvāra, kā arī izveido jaunu izvēles iespēju – 100% nolietojuma atvieglojumu jebkurai nekomerciālā nekustamā īpašuma daļai, kas tiek uzskatīta par kvalificētu ražošanas īpašumu. Šo izvēli var piemērot, ja būvniecība sākas pēc 2025. gada 19. janvāra un pirms 2029. gada 1. janvāra un īpašums tiek nodots ekspluatācijā līdz 2030. gada nogalei. Tā ir lieliska iespēja ražotājiem, pārstrādātājiem un uzņēmējiem pilnībā atskaitīt ēku izmaksas, nevis nolietot tās 15 vai 39 gadu laikā. Vienlaikus ražošanas

definīcija būs ļoti svarīga, un parasti tā nozīmē būtisku īpašuma pārveidošanu. Proti, nodokļu maksātājiem, kuru ēkās atrodas gan ražošanas, gan biroju, administratīvās vai pētniecības funkcijas, būs jāsadala izmaksas starp šīm darbībām. ASV ir tā dēvētās lielo iespēju zonas, kurās investējot uzņēmumi var iegūt priekšrocības attiecībā uz kapitāla pieauguma aplikšanu ar nodokli, kurš nebūt nav mazs – 30%.

ASV ir ieviests nosacījums, ka zinātniski pētnieciskie izdevumi 100% apmērā ir attiecināmi uz kompāniju saimnieciskās darbības izdevumiem, ja to veicējs ir ASV strādājoša zinātniskās pētniecības iestāde, bet, ja šādus pētījumus veic, piemēram, jebkurā citā valstī, tad šos tēriņus varēs iekļaut saimnieciskās darbības izdevumos ar limitu 15% gadā no kopējās maksājuma summas, kas nozīmē, ka to izdevumos varēs iekļaut apmēram 15 gadu laikā. Ar šādu normu ir radīta savdabīga priekšrocība pētniecībai ASV, nevis aiz to robežām, jo nau-du uzņēmēji māk skaitīt. Vienlaikus tas

AS BDO Latvia partneris, nodokļu eksperts Jānis Zelmenis: „Skatoties uz ASV nodokļu reformām un fiskālo tīrīšanu, jāsecina, ka augstākā valsts vadība primāri domā par savām nacionālajām biznesa interesēm, par nacionālā un ārējā kapitāla saglabāšanu un tā paritātes stiprināšanu starptautiskā mērogā.”

kalpo par sava veida stimulu zinātniski pētnieciskās darbības aktivizācijai, pat vēl vairāk – izvietojšanai tieši ASV. Kopumā tādējādi ASV var iegūt jaunas inovācijas, kuras jau pavisam citā līmenī paaugstina konkurētspēju. Tieši konkurētspēja globālā līmenī ir atslēga jebkuras valsts labklājības līmenim, vēl jo vairāk, ja, piemēram, ES Zaļais kurss būtībā uzliek papildu nosacījumus, kas faktiski sadārdzina ražošanas izmaksas (vai pat vairākās sfērās saimnieciskā darbība perspektīvā varētu būt apgrūtināta). ASV šobrīd tiek atcelti vai pakāpeniski tiks samazināti nodokļu kredīti (atvieglojumi) elektroauto, ūdeņraža un tā dēvētās tīrās enerģijas sektoriem.

Faktiski pie šādiem nosacījumiem ES ražojumiem būs grūti konkurēt ar ASV izstrādājumiem nevis tikai Amerikas tirgū, kur vēl papildus tam ir paredzēta ieviedmuita, bet gan pasaules globālajā tirgū. Tas tikai apliecina, ka, lai arī Latvija ir maza valsts un salīdzinoši tālu no ASV, taču tik un tā ir jāseko, ko un kā dara šajā lielvalstī, jo agrāk vai vēlāk attiecīgos D. Trampa lēmumus izjutīsim arī mēs un visa Eiropa, un pat pasaule ar kādiem nelieliem izņēmumiem. Un galu galā ASV likuma nosaukums jau ir pietiekami daiļrunīgs – nodokļu samazinājuma un darba vietu normatīvais akts (Tax Cuts and Jobs Act), kas būtībā ir 2017. gadā aizsāktā turpinājums 2025. gadā. Jāņem vērā, ka viens no ASV ilgtermiņa finanšu plānošanas uzdevumiem, ieskaitot nodokļu reformas un importa tarifus, ir pārstrukturēt ASV ārējo parādu, lai stiprinātu ASV dolāra pozīcijas un atgrieztu ASV dominanci pasaules tirdzniecībā, ko pakāpeniski pārņem Ķīna.

Vai ieguvumi ir tikai uzņēmumiem vai arī fiziskajām personām?

Ir, un tie balsīti uz D. Trampa elektorātu – vidēji lielu ienākumu (100 000 – 300 000 ASV dolāru gadā) saņēmējiem. Proti, lai arī ASV iedzīvotāju ienākuma nodokļa zemākās likmes nav mainītas, tomēr nodokļa atvieglojuma apmērs tiek paaugstināts. Piemēram, par bērnu nodokļa atlaide būs 2200 ASV dolāru, ir paredzēts palielināt nodokļu atvieglojumu limitu fiziskām personām attiecībā uz federāliem nodokļiem līdz 40 000 ASV dolāriem, tas būs spēkā līdz 2029. gadam. Mantojuma un dāvanu nodokļa maksāšana no 2026. gada attieksies tikai uz tiem, kuriem to vērtība būs 15 milj. ASV dolāru vai vairāk. Tas nozīmē, ka vairums mantotāju, dāvanu saņēmēju šo nodokli būtībā nemaksās. Latvijas kontekstā interesanti, ka ar iedzīvotāju ienākuma nodokli netiks aplikta virsstundu darba samaksa līdz 25 000 ASV dolāru. Savukārt personāla saņemtās dzeramnaudas no 2025. līdz 2028. gadam ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamā minimuma apmērs noteikts 25 000 ASV dolāru līmenī. Latvijas mērogos 25 000 ASV dolāru gadā, kas netiek aplikti ar nodokli, ir ļoti cienījama summa, bet ASV tā ir nosacīti maza nauda, un ASV nodokļu administrācija netērēs resursus, lai noskaidrotu, vai par katru dolāru ir samaksāts nodoklis, tādējādi paliek vairāk laika un resursu, lai strādātu ar patiešām nozīmīgām lietām saistībā ar izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Šo pieeju arī Latvija varētu izpētīt. Jāņem gan vērā, ka sabiedriskās ēdināšanas, viesnīcu un citu pakalpojumu sniedzēju algas ASV nav ļoti lielas un šo cilvēku algu (ienākumus) lielākoties nodrošina klientu samaksātās (atstātās) dzeramnaudas. Tāpat par ASV ražota auto kredīta (līzīngā) procentu maksājumiem (līdz 10 000 ASV dolāriem) nebūs jāmaksā iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Savukārt seniori vēl papildus esošajām šī nodokļa atlaidēm saņems 6000 eiro lielu atbrīvojumu. No Latvijas skatupunkta ASV pastāv tāda iespēja kā ģimenes ieņēmumu un līdz ar to arī nodokļu deklarācija. Proti, progresīvā – augstākā iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme (37%) tiek piemērota ienākumiem, kuri pārsniedz 751 600 ASV dolāru gadā laulātajiem vai kopīgi deklarētajiem, savukārt, ja laulātie deklarāciju sniedz atsevišķi, tad gada ienākumu limits, no kura sāk strādāt 37% likme, ir 375 800 eiro. Nedaudz pārsteidzoši, bet neprecētām personām šī nodokļa likme būs spēkā, ja to gada ienākumu līmenis būs virs 626 350 eiro ASV dolāru, un tāda pati summa attieksies arī uz mājsaimniecības galvu. Protams, ir tādi nodokļu jauninājumi, kuri cilvēkiem īsti nepatiks, proti, par skaidras naudas pārskaitījumiem būs jāmaksā 1% liels pārveduma nodoklis. Vēl viena novitāte, par kuru Latvijā pagaidām varam tikai

pabrīnīties, ir zemes pārdošanas nodokļa maksājuma sadalīšanas iespēja uz 10 gadiem. Tāpat saistībā ar vairākiem skandāliem ir noteikti ziedošanas atlaistu ierobežojumi 1000 -2000 ASV dolāru, kā arī lielo ienākumu saņēmēju ziedojumiem (0,5%).

Kas ir lielākie ieguvēji un zaudētāji no šīm izmaiņām?

Uz šo jautājumu var palūkoties no vairākiem skatupunktiem un iegūt ļoti atšķirīgu novērtējumu. Pēc ASV Kongresa aplēsēm minētās nodokļu reformas izmaksas desmit gadu laikā tiek lēstas 4,5 triljonu ASV dolāru apmērā, un pēc Senāta aplēsēm izmaksu samazinājums – 715 miljardi ASV dolāru, kā rezultātā valsts parāda pieaugums būs par aptuveni trim triljoniem ASV dolāru. Līdztekus ASV valsts kasei par zaudētājiem var nosaukt tā dēvētās videi draudzīgās zaļās enerģijas un ar tām saistītās nozares, jo tām vairs nebūs nodokļu kredītu

Nodokļu reforma ASV konkurētspējīgākus padara šajā valstī strādājošos, un tieši tas netiešā veidā var ietekmēt ne tikai ES, bet arī Latvijas tautsaimniecību, darbavietas un uzņēmumu samaksāto nodokļu apjomu.

(atlaižu) un būtībā to tālākās darbības iespējas ASV var būt ļoti ierobežotas. Vēl viena grupa, kuri, visticamāk, būs zaudētāju lomā, ir lielo ienākumu saņēmēji *dārgajos* štatos – Kalifornijas, Floridas, Ņujorkas u.tml., kur ir ASV mērogos salīdzinoši augstas nodokļu likmes. Tāpat zaudētāju vidū noteikti ierindojama daļa labdarības (bezpeļņas) institūciju. Kopumā zaudētāju vidū ir jāiekļauj zinātniski pētnieciskās iestādes, kā arī auto ražotāji, kas atrodas aiz ASV robežām, jo šo kompāniju un iestāžu pakalpojumiem un produkcijai ar nodokļu politiku tiek radītas problēmas, tā kā priekšroka būs šajā zemē strādājošajiem. Jāņem vērā, ka vēl jau ir arī ASV noteiktās ieviedmuitas ārvalstīs, tostarp Eiropas Savienībā, ražotajām precēm, kas vēl vairāk var mainīt kopējās tirdzniecības plūsmas un arīdzan konkurenci citos pasaules reģionos. Ja

Eiropas ražotāji būs zaudētāji, tad sekas izjutīs arī Latvijā. Starp citu, pēdējo mēnešu laikā ir pieaudzis dažādu izpētes un konsultāciju pieprasījumu skaits par darbošanos ASV. Tas tikai apliecina, ka daudzi uzņēmēji grib būt lietas kursā par to, kā mainās pasaules ekonomiskā līdera ekonomiskā politika un ko tas nozīmē Latvijā strādājošajiem uzņēmumiem, kuriem ir gan tiešas, gan arī netiešas tirdznieciskas saites.

Vai ir kādas izmaiņas attiecībā uz tā dēvēto atriebības nodokļu piemērošanu virknei valstu?

Donalds Tramps ir ieviesis starptautiskajā leksikā ļoti daudz jaunvārdu, tajā skaitā arī tādu jēdzienu kā atriebības nodoklis, kas ASV prezidenta ieskatā ir kā konkurenci izlīdzinošs instruments ar pašmāju ražotājiem, nevis apgrūtinājums. Bet pašlaik pēc vairākām sarunām vismaz ar G7 valstu līderiem ir panākts, ka šāds ierosinājums nav ieguvis likuma spēku. Bet vai šāda pozīcija kādā brīdī netiks mainīta, rādīs laiks. Tāpat ir nosacījumi materiālu un komponentu izcelsmei no tā dēvētajām darījumiem aizliegtajām valstīm. Vienlaikus paredzēts paaugstināt nemateriālo ienākumu saņēmēju ārvalstīs ar zemu nodokļa likmi (GILTI – *Global Intangible Low-Taxed Income*) saņēmējiem likmi no pašreizējiem 10,5% līdz 12,6%, kā arī ieviests jauns šī nodokļa aprēķins. Šādu nodokli savulaik 2017. gadā ieviesa, lai novērstu ASV starptautisko uzņēmumu pārvietošanu uz zemu nodokļu vai pat beznodokļu valstīm (teritorijām).

Vai līdz ar nodokļu reformu varētu sagaidīt arī ES nodokļu nosacījumu izmaiņas?

ASV nodokļu izmaiņas skar Eiropas Savienības uzņēmumu intereses un arī iespējas strādāt ASV tirgū – realizējot Eiropā saražotās preces, loģiski, ka kaut kāda atbilde varētu arī sekot. Protams, ieviedmuitas kari ir tikai viens no faktoriem, kas var ietekmēt ES un ASV tirdzniecības plūsmas, jo vēl jau ir citi ļoti būtiski faktori, proti, ASV ir atteikusies no Zaļā kursa un tā uzstādījumiem, kas būtiski sadārdzina daudzas preces un pakalpojumus, bet ES joprojām virzās pa iepriekš nosprausto kursu. Baidos, ka ES tautsaimniecība ilgstoši nevarēs uzturēt Zaļā kursa prasības un sekmīgi brīvā tirgus apstākļos (bez ievadmuitām, CO2 nodokļiem u.tml.) nespēs konkurēt ar ASV ražotājiem izstrādājumiem. Un tas nozīmēs jau citu situāciju un, iespējams, citus lēmumus, lai saglābtu ražotājus Eiropas Savienībā, kas ir vieni no būtiskākajiem darba devējiem un arī nodokļu maksātājiem valstu budžetos, tostarp Latvijā. Un, ja ES dalībvalstis nevēlēsies paaugstināt nodokļu slogu vai ieviest jaunus, tad ES kopējā katlā naudas varbūt būs tikpat, cik ir pašlaik, taču ar to nepietiks, un ES varēs atvēlēt mazāk naudas dažādu projektu īstenošanai un aktivitāšu līdzfinansēšanai. Bet tas savukārt nozīmē, ka Latvijai, kas ir pietiekami liela ES struktūrfondu līdzekļu saņēmēja, būs jāizdara smaga izvēle – atteikties no kādu ieceru īstenošanas, paaugstināt kādu nodokļu likmes, piemēram, PVN pamatlíkmi, vai arī atteikties

no kādiem nodokļu atbrīvojumiem. Pēc Finanšu ministrijas veiktajām aplēsēm kopējie teorētiski aprēķinātie valsts negūtie nodokļu ieņēmumi 2023. gadā, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, bija 3,1 miljards eiro jeb gandrīz 1/4 no kopējiem ieņēmumiem – 41,9% PVN atbrīvojumi un samazinātās likmes, 38,6% IIN atvieglojumi un atbrīvojumi, 9,1% dabas resursu nodokļa atbrīvojumi, 6,7% akcīzes nodokļa atbrīvojumi un samazinātās likmes un tikai 2,2% uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi un 1,5% pārējie nodokļu atvieglojumi. Iespējams, ļoti vilinoši, bet, samazinot viena nodokļa atvieglojumus, būtībā samazināsies ienākumi citos nodokļos. Nodokļu sistēma ir kā savienotie trauki. Jā, var palūkoties uz Igauniju (kur pašlaik jau ir 24% likme) un riskēt palielināt patēriņa nodokļa – PVN pamatlíkmi no pašreizējās 21% likmes. Tāpat jau ir nolemts par akcīzes nodokļa likmju palielinājumu tabakai, alkoholam un degvielai. Darbaspēka nodokļu likmju tālākas paaugstināšanas iespējas būtībā ir izsmeltas. Tas nozīmē, ka vienīgais risinājums valsts budžeta papildināšanai ar naudu ir uzņēmējdarbības vides uzlabošana, birokrātisko šķēršļu samazināšana un valsts pārvaldes izdevumu (dažreiz pat bezjēdzīgu programmu likvidācija) samazināšana. Savukārt dalība un amati starptautiskās organizācijas ir stipri terciāra prioritāte. Raugoties uz ASV ievadmuitu ieviešanu un to likmju palielināšanu, lai padarītu ražošanu šajā valstī ekonomiski izdevīgāku, nāk prātā Latvijas valsts pirmsākumi, kad nodokļi un to likmes kalpoja ne tikai, lai nodrošinātu valsts finansiālās vajadzības, bet arī lai regulētu preču patēriņu un atbalstītu vietējos ražotājus (publikācija *Dienas Bizness* 15.07.2016.). Piemēram, muitas nodoklis importam no 1920. līdz 1929. gadam bija 20%, Lielās depresijas laikā (1930. – 1933. gadā) – 29% un pēc tam – 16%. Pirmās Latvijas Republikas laikā valsts nekautrējās izmantot muitas nodokļu likmes, lai bremzētu importu, bet stimulētu eksportu. **db**

7 VIETAS

PEUGEOT 5008 no € 33 300

IZVĒLEI HIBRĪDS, PLUG-IN UN 100% ELEKTROMOBILIS
AMSERV KRASTĀ (ADAM AUTO SIA)
AUTOCENTRS RĪGĀ, KRASTA 66

5008 Hybrid 145 e-DCS6 vides dati (WLTP): 5,8l/100 km; CO₂ izmeši 131 g/km.
Akcija 30.06. – 31.07.2025. vai kamēr auto ir noliktavā. T: 6707 8000; kresta@amserv.lv

AMSERV

